

УДК 343.13;336.227.1

Копитко М. І.

Львівський державний університет внутрішніх справ

РЕЙДЕРСТВО ЯК ПРОБЛЕМА ДЛЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

У статті зосереджено увагу на проявах недружніх поглинань як вагомого фактора впливу на рівень економічної безпеки підприємств. Акцент дослідження зроблено на передумовах виникнення та поширення проблеми рейдерства в Україні. Запропоновано авторський підхід до формування структури рейдерства на вітчизняному просторі.

Ключові слова: корпоративні злиття та поглинання, недружні злиття, рейдерство, економічна безпека, загроза діяльності.

Постановка проблеми. Злиття і поглинання впродовж останніх десятиліть є проявом інтеграційних процесів, які притаманні ринковій економіці. Процес злиття і поглинань (*Merger and Acquisition – M&A*) активно набрав обертів з моменту появи банківських установ, публічних акціонерних товариств та розвитку фондового ринку, на якому здійснювалася купівля-продаж акцій цих підприємств. Основною метою таких процесів є встановлення контролю, яке дозволить розпоряджатися підприємством, його активами, потенціалом. Досить часто метою процесів M&A є ряд інших потреб, перелік яких наведено на рис. 1.

Продовж останніх років різко зросла кількість недружніх захоплень та поглинань, що суттєво вплинуло на умови ведення бізнесу на вітчизняному просторі. Така ситуація ускладнює умови для перспективного розвитку підприємств і створює серйозну проблему для економічної безпеки цих суб'єктів господарювання.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Вперше «рейдерство» як протиправне заволодіння підприємством було визначене в Декларації цілей та завдань державного бюджету на 2008 рік, схваленої Постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 р. [4]. Цікавим фактом є те, що у вітчизняному законодавстві відсутнє тлумачення процесів злиття та поглинання і рейдерства, зокрема. Це створює додаткові проблеми для регулювання даної сфери та протидії недружнім поглинанням, що переростає у серйозну небезпеку для українського бізнесу. Тому під рейдерством розумітимемо дії, спрямовані особою на набут-

тя певно особою прав на майно або контроль над суб'єктом господарювання без згоди власника чи уповноваженої особи, що відбувається внаслідок спланованого конфлікту відповідно до певного сценарію, який має правове обґрунтування та мотивацію [5].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. У зв'язку із наростанням напруженості в українському суспільстві досить часто процеси поглинання здійснюються всупереч закону чи бажанню власників (акціонерів). Тому виникає потреба ідентифікації та диференціації цих процесів в Україні.

Ціль статті полягає у дослідженні особливостей, структури та ідентифікації передумов масовості рейдерських захоплень вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. За умов ринкової економіки досить поширеними способами раціоналізації ведення діяльності підприємств різних галузей народного господарства є здійснення інтеграційних процесів. Це дозволяє мінімізувати ризики та оптимізувати господарський процес. Але не завжди такі дії здійснюються за згодою сторін. Досить поширеними є випадки недружніх поглинань, про ефективність яких важко стверджувати однозначно. Спроба поділу процесів поглинань на корпоративному ринку України представлена на рис. 2.

Особливої уваги заслуговують рейдерські поглинання через їх масовість та загрозовий характер для безпечного функціонування підприємств. Негативний ефект рейдерства проявляється у руй-

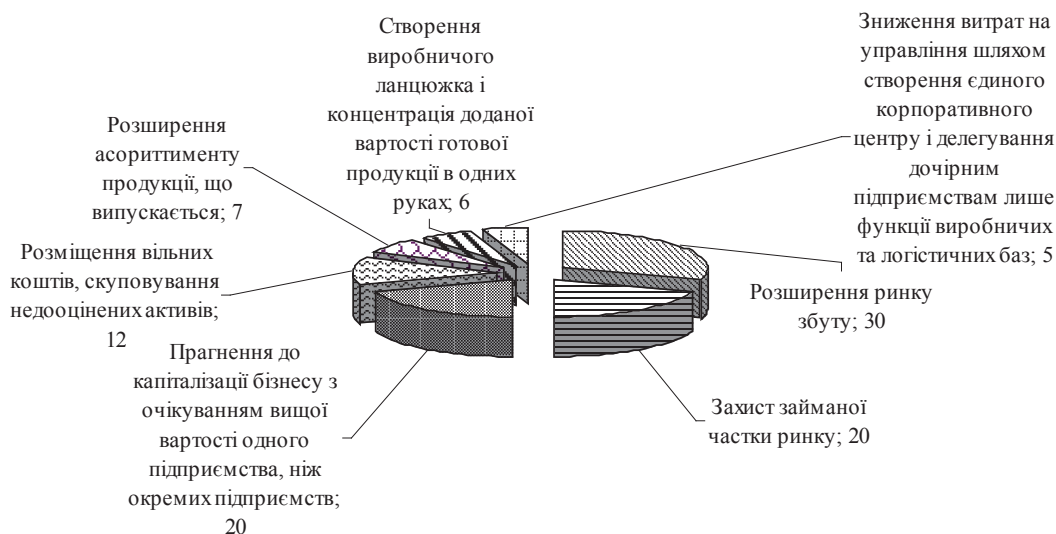

Рис. 1. Мета операцій злиття та поглинання на корпоративному ринку, %

Джерело: розроблено автором на основі [1, 2, 3]

Рис. 2. Види операцій поглинання на корпоративному ринку України

Джерело: розроблено автором на основі [1, 3, 6, 7]

нуванні вітчизняного бізнесу, стимулюванні банкрутства, загостренні проблем та конфліктності у корпоративному секторі економіки, особливим моментом є те, що рейдерські атаки здебільшого спрямовані на найприбутковіші підприємства, що суттєво впливає на функціонування окремих галузей та народного господарства загалом, ускладнюють процес захисту прав власності, сприяють зниженню продуктивності праці та є одним з першопричин поширення негативного іміджу України на міжнародній арені, крім того, створюють перешкоди для розвитку малого та середнього бізнесу, гальмують розвиток конкурентного середовища і сприяють монополізації економіки. За оцінками експертів тиск рейдерів на бізнес щороку знижує темпи зростання економіки України на 1-2% [8, с. 232]. Не можна ігнорувати наслідки і для соціальної сфери, адже рейдерські захоплення провокують суспільне напруження та сприяють поширенню хаосу, що в результаті негативно позначаються на якості робочої сили, її вмотивованості та бажанні працювати на результат.

Зазначений негативний вплив проявляються внаслідок значного поширення рейдерства з часів здобуття Україною незалежності, при чому спад за понад 20 років не спостерігається. Вражаючими є характеристики та результати рейдерства в Україні:

- в Україні діє щонайменше 40-50 спеціалізованих рейдерських груп, до складу яких входять висококваліфіковані юристи, економісти, аналітики;
- кількість рейдерських атак щороку варіює в межах 3 тис.;
- результативність кожної рейдерської атаки – понад 90 %;
- щорічний обсяг сегмента поглинань і злиття (без приватизації) в Україні становить понад 3 млрд. дол. США;
- середньостатистична норма прибутку рейдера в Україні близько 1000%;
- щорічний тінювий бюджет українських рейдерських компаній складає понад 5 млрд. дол. США;
- кримінальна спрямованість рейдерства в Україні, яка проявляється через залучення збройних формувань та правоохоронних органів тощо [9].

Диференційованою є і географічна орієнтація рейдерства, так найбільш активні рейдери є в Києві, Криму та Закарпатті, причому у 2011 р. в Києві щотижня фіксувалося 2-3 захоплення підприємств, а по Україні загалом – 10-20 [10].

Не можна не прийняти до уваги факти, наведені у праці [11], які демонструють думку фахівців EBRD, що віднесли Україну до групи країн з найгіршою якістю корпоративного законодавства (поряд з Азербайджаном, Білоруссю і Таджикистаном) та істотними недоліками державної політики в цій галузі. Цікавим є те, що Російська Федерація, Вірменія, Казахстан, Молдова, Латвія й Литва, віднесені до групи країн, законодавство яких практично повністю відповідає міжнародним стандартам.

У зв'язку з таким значним поширенням рейдерства постає проблема ідентифікації його причин. З врахуванням досліджень [1, 6, 12, 13] можна стверджувати, що передумовою рейдерства в Україні є:

I. Економічні чинники:

- відсутність повноцінного ринкового середовища;
- нерозвинутий фондовий ринок;
- активний перерозподіл власності між фінансово-промисловими групами;
- недооцінка активів;
- неефективність управління підприємствами;
- галузева монополізація;
- значні суми боргів;
- бажання інвесторів контролювати суб'єкт господарювання;
- відсутність чітких критеріїв визначення реальних корпоративних рішень, механізмів відповідальності менеджерів та контролюючих акціонерів;
- відсутність прозорості у діяльності суб'єктів господарювання;
- відсутність високоефективних служб економічної безпеки підприємств;
- корупція.

II. Юридичні чинники

- сумнівна передісторія приватизації підприємств
- недосконалість законодавства;
- недостатність регламентації вимог до облікової системи ринку цінних паперів та процедури реєстрації юридичних осіб;
- відсутність важелів для створення гарантій прав власності при наявності рішення суду;

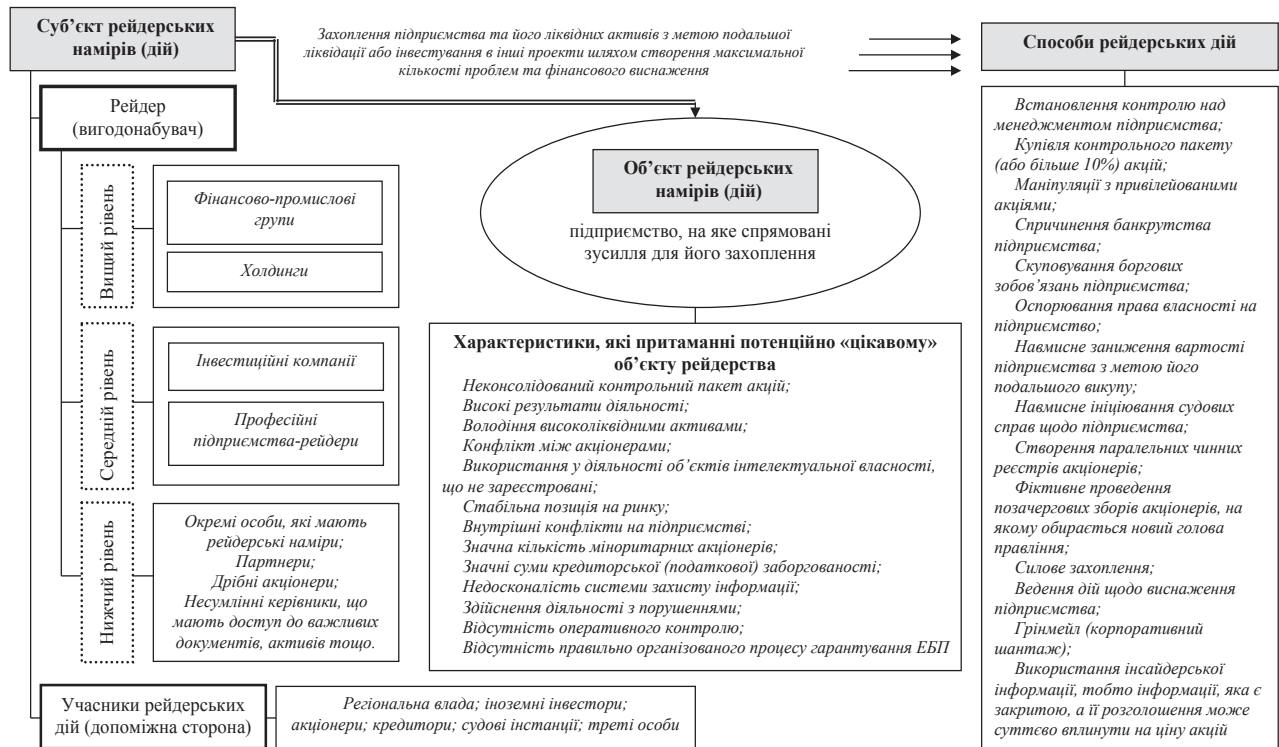

Рис. 3. Структура рейдерства в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [1, 6, 13, 14].

- безкарність рейдерів;
- недостатність контролю зі сторони держави;
- неефективність судової влади;
- тісний взаємозв'язок політики та законодавчої влади.

III. Соціальні чинники

- виникнення корпоративних конфліктів;
- зовнішні конфлікти;
- недосконалі кадрові політика підприємства;
- людський фактор;
- неорганізованість фізичної безпеки на підприємстві.

IV. Технологічні чинники:

- вмале використання інформації «агресорами»;
- недоліки в гарантуванні інформаційної безпеки підприємств.

V. Зовнішні чинники:

- імпорт рейдерських капіталів, технологій, методів та груп.

Найчастіше увагу рейдерів привертають компанії, які:

- володіють ліквідним майном;
- володіють налагодженими виробничим та торговельним процесами;
- серед засновників чи акціонерів мають неурегульовані конфлікти;
- нехтують механізмами інформаційної прозорості діяльності компанії.

Структура рейдерства передбачає взаємозв'язок суб'єктів рейдерських дій та об'єкта (підприємства), щодо якого планується/здійснюється захоплення. Авторський підхід до аналізу структури рейдерства у вітчизняній практиці представлено на рис. 3.

Висновки і пропозиції. Таким чином, проаналізовано проблему рейдерства в Україні, яку варто розглядати як вагому загрозу розвитку бізнесу та ефективному функціонуванню суб'єктів промислової сфери. Подальші дослідження варто спрямувати у сферу протидії рейдерству та розробленні рекомендацій для захисту корпоративних інтересів представників промисловості від недружніх поглинань.

Список літератури:

1. Рейдерство: витоки, процедури, способи запобігання : монографія / О.А. Бурбело, Г.В. Козаченко, Ю.С. Погорелов, С.О. Бурбело. МВС України, Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – 184 с.
2. Борисов Ю. Корпоративное рейдерство как социально-экономическое явление в мировой экономике : аналитический доклад. – М. : Первый институт корпоративного права, 2007. – 122 с.
3. Ионцев М.Г. Корпоративные захваты: слияния, поглощения, гринмейл : монография / М.Г. Ионцев. – М. : Ось-89, 2008. – 272 с.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2007 р. № 316 «Про схвалення Декларації цілей та завдань державного бюджету на 2008 рік (Бюджетної декларації)» // ВРУ. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/257-2007-n>.
5. Суботник Р.В. Рейдерство в сучасній Україні / Суботник Р.В. // Актуальні питання господарського та цивільного права. Науково-практичний журнал, 2008. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.journal.uirpauintel.com.ua/2008/6/article09/>.
6. Лазуренко В.И., Лазуренко О.В. Корпоративные конфликты. Рейдерство / Под. общ. ред. В.И. Лазуренко. – Донецк : Донбасс, 2011. – 588 с.
7. Єфіменко А. Рейдерство або ринок контролю [Електронний ресурс] / А. Єфіменко // Юридичний журнал. Видавнича організація «Юністіан». – Режим доступу : <http://justinian.com.ua.article.php?id=3072>.

8. Живко З.Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізм забезпечення та управління : монографія / З.Б. Живко. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 260 с.
9. Ратошнюк І.М., Стеф'юк Т.Д. Особливості рейдерства в Україні: проблеми та шляхи їх подолання [Електронний ресурс] / І.М. Ратошнюк, Т.Д. Стеф'юк // – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_NNM_2012/Economics/3_111324.doc.htm.
10. Андрей Семидидько: «Сейчас даже физические лица стали рейдерами» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://24.ua/news/show/id/55282.htm>.
11. Кушерець Д.В. Правова політика протидії рейдерству / Д.В. Кушерець // Науковий вісник Чернівецького університету – Випуск 644. Правознавство, 2013. – С. 101-104
12. Как защитить бизнес от рейдерства. – Самара, 2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.kinelgorod.ru/doc/prok_inform.pdf.
13. Шинкаренко В.Г., Максимов В.В. Рейдерство в Україні: причини та наслідки / В.Г. Шинкаренко, В.В. Максимов // Вісник економіки транспорту і промисловості, 2009 – № 28. – С. 79-81.
14. Ісар І.В. Рейдерство в Україні: причини виникнення та шляхи подолання [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Pravo/12_57137.doc.htm.

Копытко М. И.

Львовский государственный университет внутренних дел

РЕЙДЕРСТВО КАК ПРОБЛЕМА ДЛЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БИЗНЕСА В УКРАИНЕ

Резюме

В статье сосредоточено внимание на проявлениях недружественных поглощений как весомого фактора влияния на уровень экономической безопасности предприятий. Акцент исследования сделан на предпосылках возникновения и распространения проблемы рейдерства в Украине. Предложен авторский подход к формированию структуры рейдерства на отечественном пространстве.

Ключевые слова: корпоративные слияния и поглощения, недружественные слияния, рейдерство, экономическая безопасность, угроза деятельности.

Копытко М. І.

Lviv State University of Internal Affairs

RAIDING AS A PROBLEM FOR BUSINESS IN UKRAINE

Summary

This paper focuses on the forms of hostile takeovers as an important factor influencing the level of economic security. The focus of research is on preconditions of origin and distribution of raiding in Ukraine. Offered author's approach to structure raiding in the domestic space.

Key words: corporate mergers and acquisitions, hostile mergers, raiding, economic security, threat activities.